

SURİYE'DE KÜRT KUŞAĞI MÜMKÜN MÜ?

Haziran 2015 itibarıyla Suriye'nin Batı kanadında rejim bölgesi, kuzey, güney ve orta bölgelerin bazı kısımlarında muhaliflerin kontrolü, doğu ve kuzeyin bir kısmında IŞİD bölgesi ve Türkiye-Suriye sınır hattında da büyük oranda Kürt bölgesi ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, Kürtler bundan sonraki süreçte rejim, muhalifler ve IŞİD arasındaki sorunlardan faydalananak ve kendi sınırlı hedefine odaklanarak fiili ya da uzun vadede anayasal bir Kürt bölgesi inşa etme imkânına sahip olabilir.

Oytun ORHAN

Suriye Kürtleri Mart 2011 tarihinde başlayan halk ayaklanması ve sonrasında iç savaşta 'üçüncü yol,' olarak ifade ettikleri bir pozisyon aldı. Buna göre yaşanan çatışmalar Araplar arası bir mücadele idi ve Kürtler bu çatışmaya doğrudan müdahil olmayı seçti. Suriye'de iç savaşın derinleşeceği ve zaman içinde merkezi otoritenin zayıflayacağı öngörüsünden hareketle Kürt nüfusun yoğun yaşadığı bölgelerde kendi idari, siyasi, ekonomik, kültürel ve güvenlik altyapılarını oluşturmaya başladılar. Kürtlerin diğer gruplara göre en büyük avantajı tek bir siyasi hareket (PYD) ve ona bağlı askeri güç (Halk Savunma Birlikleri – YPG) tarafından yönlendiriliyor olmaları idi. Esasen Suriye Kürt siyasi sahnesi çok parçalı olsa da PYD sahip olduğu silahlı güç vasıtası ile diğer tüm Kürt hareketlerini bastırma imkânına sahipti. Ayrıca halk ayaklanmasının iç savaşa dönmesi, IŞİD tehdidinin ortaya çıkması gibi nedenlerle siyasi süreçlerden ziyade güvenlik ihtiyaçları ön plana çıktı. Bu da Suriye Kürtlerinin PYD ve YPG etrafında seferber olmasını sağladı.

Suriye rejimine bağlı güçler, 2012 yılının Temmuz ayında Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bazı yerleşimlerden çekildi. Böylece YPG hiçbir çatışma yaşamadan Kürt nüfusun yoğun yaşadığı yerlerde kontrolü ele geçirmiş oldu. Kürtler zaman içinde hem kontrol ettikleri bölgeleri genişletti hem de altyapılarını güçlendirmeye çabaladılar. Nihayetinde PYD liderliğindeki Kürtler 2013 yılının Kasım ayında Kurucu Meclis ilan etmiş ve PKK'nın öne sürdüğü 'demokratik özerklik' modelini Suriye'de kontrolü altındaki bölgelerde fiilen uygulamaya başlamıştır. Bu sürecin devamı olarak 2014 yılının Ocak ayında sırasıyla kuzey Suriye'nin doğusunda Cezire, ortasında Kobani ve batısında da Afrin 'kantonları' ilan edilmiştir.

Suriye Kürtleri açısından en büyük zorluk ilan edilen üç bölge arasında coğrafi bağlantının bulunmaması ve bölgelerin kendi içinde homojen bir nüfus yapısına sahip olmamasıdır. Bu nedenle kantonlar içinde demografik gerçekleri göz önüne alan bir yönetim tarzı benimsemeye çalışılmıştır. Yönetimde, silahlı birimlerde Araplar ve Süryanilere yer verilmiştir. Coğrafi kopukluk sorununa yönelik olarak Kobani-Cezire kantonlarını birleştirmek için Tel Abyad, Kobani-Afrin kantonlarını birleştirmek için Azaz stratejik askeri hedefler olarak belirlenmiştir. Ancak Kürtler açısından bir diğer zorluk bağlantıyı sağlayacak ara bölgelerde Kürtlerin azınlık buna karşın Araplar ve Türkmenlerin çoğunlukta yaşıyor olmasıdır.

Üç gelişme, PYD/YPG'nin söz konusu zorlukları aşması ve şartların olgunlaşması için fırsat sunmuştur. Birincisi, Haziran 2014 sonrasında IŞİD'in Musul'u ele geçirerek geniş bir coğrafyada 'hilafet devleti' ilan etmesidir. İkinci gelişme, yükselen terör tehdidine karşı ABD öncülüğünde çok sayıda ülkenin katılımı ile IŞİD'e karşı mücadele koalisyonunun oluşturulmasıdır. Mücadele stratejisinin özü Koalisyon güçlerinin havadan askeri destek vermesi ve yereldeki silahlı unsurların IŞİD'e karşı ilerlemesine dayanmaktaydı. Üçüncü gelişme ise güçlenen IŞİD'in Kobani'ye yönelmesi oldu. ABD ilk aşamada Kobani'nin IŞİD ile mücadele açısından stratejik öneme sahip olmadığını açıklamıştı. Ancak kısa bir süre sonra Koalisyon güçlerinin Suriye'de IŞİD'e yönelik gerçekleştirdiği saldırıların büyük çoğunluğu IŞİD'in Kobani kuşatmasını kırmak ve YPG'ye destek olmak için yapıldı. Kobani'de IŞİD kuşatmasının kırıldığı Ocak 2015 ayı sonuna kadar Suriye'de gerçekleşen Koalisyon hava saldırılarının yaklaşık %70'i Kobani'deki IŞİD hedeflerine yönelik gerçekleşmiştir. Hava

desteği ile sağlanan başarı ABD'yi IŞİD'e karşı mücadelenin Suriye ayağında YPG'ye daha fazla destek olma konusunda teşvik etmiştir.

ABD-YPG ortaklığının bir sonraki ayağını Tel Abyad oluşturmuştur. 2015'in Mayıs ortalarında başlayan koordineli operasyonlar neticesinde önce Tel Abyad kuşatılmış ve yerleşim ciddi bir direnç ile karşılaşmadan YPG ve Özgür Suriye Ordusu'na bağlı Burkan el Fırat güçlerinin kontrolüne geçmiştir. Böylece idari bütünlüğe sahip üç 'kanton'dan ikisi arasında ilk kez coğrafi bütünlük de sağlanmıştır.

Suriye'de Kürt Kuşağı Mümkün mü?

Kobani'de IŞİD'e karşı sağlanan başarı, ABD-YPG ortaklığı açısından dönüm noktası olmuştur. Tel Abyad'ı ele geçirmek için yürütülen koordineli operasyonlar ve ikinci zafer ile ittifak pekişmiştir. ABD muhtemelen YPG aracılığı ile IŞİD'in kuzey ile olan tüm bağı kesmeye, tüm kuzey Suriye hattı boyunca 'YPG'nin kontrolünde bir tampon bölge' oluşturmaya çalışmaktadır. Ancak tarihteki örneklerden de yola çıkarak tampon/güvenli/uçuşa yasak bölgelerin sınırları, uzun vadede kalıcı hale gelerek yeni siyasal yapının oluşma sürecinde otonom/federal bölgelerin sınırlarına dönüşmektedir.

Kürt kantonları arasında coğrafi bütünlük sağlanması, demografik gerçekler ve askeri dengeler nedeniyle imkânsıza yakın görülmekteydi. Ancak Tel Abyad'da yaşananlar demografik yapının çok önemli olmadığını askeri dengelerin de ABD desteği ile YPG tarafına döndüğünü göstermektedir. PYD/YPG bu bölgelerde yaşayan Arap ve Türkmenleri 'ürkütmecek' bir söylem ve yönetim modeli benimseyerek kısa vadede otoritesini meşrulaştırmak isteyecektir. Ancak uzun vadede bu bölgelerde yaşayan haklar, en nihayetinde Kürt idaresi altında yaşayan azınlık grupları olacaktır.

PYD/YPG kontrolünde bir Kürt bölgesinin kalıcılığını sağlayacak bir diğer gelişme, Suriye genelinde yaşananlar olacaktır. Suriye'nin bundan sonraki süreçte güçlü bir merkezi otorite ile yönetilme şansı neredeyse kalmamıştır. Uzun vadede nüfus hareketlerine de bağlı olarak belli toplumsal grupların belli bölgeleri kontrol ettiği ve merkezde nüfusu oranında iktidarı paylaştığı bir siyasal yapı ortaya çıkması büyük ihtimaldir. Toplumsal gruplar ve askeri/siyasi aktörler arasındaki fiili sınırları ise askeri mücadeleler belirleyecektir. Haziran 2015 itibarıyla Suriye'nin Batı kanadında rejim bölgesi, kuzey, güney ve orta

bölgelerin bazı kısımlarında muhaliflerin kontrolü, doğu ve kuzeyin bir kısmında IŞİD bölgesi ve Türkiye-Suriye sınır hattında da büyük oranda Kürt bölgesi ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, Kürtler bundan sonraki süreçte rejim, muhalifler ve IŞİD arasındaki sorunlardan faydalanarak ve kendi sınırlı hedefine odaklanarak fiili ya da uzun vadede anayasal bir Kürt bölgesi inşa etme imkânına sahip olabilir.

Türkiye'nin Önündeki Seçenekler

Türkiye açısından ilk akla gelen soru, çok da uzun olmayan bir gelecekte Suriye'nin kuzeyinde PYD kontrolünde bir Kürt bölgesi çıkması olasılığı güçlü ise bunun bir güvenlik tehdidi mi yoksa tersine istikrarsız Suriye ile arasında tampon bölge oluşturması açısından fırsat mı olduğudur. Türk karar alıcıların geçmişteki ve Tel Abyad sonrası açıklamalarına bakıldığında bunu bir tehdit olarak algıladıkları anlaşılmaktadır. Buradan yola çıkarak konuya Türkiye açısından bakıldığında ve Türkiye ne yapmalı konusunda şunlar söylenebilir.

Kürt bölgesinin oluşmasını mümkün kılan faktörlerin başında ABD'nin YPG'ye verdiği askeri destek gelmektedir. Ancak ABD bu desteği verirken Türkiye'nin hassasiyetlerini dikkate almamaktadır. Türkiye açısından ilk sıkıntı IŞİD'den doğan boşluğun kendisi açısından yine güvenlik riski yaratacak başka bir güç tarafından doldurulmasıdır. Arap ve Türkmen yerleşimleri de ele geçirilerek bütüncül bir Kürt coğrafyası oluşması kadar bunun PYD/PKK otoritesi altında olması Türkiye'de güvenlik tehdidi algılamalarını artırmaktadır. Bunun dışında ABD saldırıları nedeniyle yaşanan göç dalgasının doğal adresi Türkiye olmaktadır. 2 milyon civarında Suriyeli ağırlayan Türkiye açısından durum Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç'ın ifadesi ile 'sürdürülemez' hale gelmektedir. Ayrıca IŞİD ile mücadele kapsamında ABD'nin hedef belirlerken seçici davranması da Türkiye'yi rahatsız etmektedir. IŞİD bir taraftan Tel Abyad'da mağlup edilirken diğer taraftan Halep'te Suriyeli muhaliflere karşı kazanımlar elde etmektedir. Buna karşın Halep'te muhaliflere hiçbir destek verilmemektedir.

Bütün bu gelişmelere karşın Türkiye'nin kendi sınır hattı boyunca gelişen olayları tam anlamıyla yönlendiremediği ve gelişen olaylara tepki vererek, önlem alan bir pozisyonda olduğu görülmektedir.

Lazkiye ile Halep vilayetlerinin bir kısmı dışında sınır hattının neredeyse tamamı Türkiye tarafından tehdit olarak değerlendirilen gruplar tarafından kontrol edilmektedir. Suriye’de ve özellikle kuzey hattında güç boşluğu söz konusudur. Ayrıca Suriye’de tek bir aktörün düzen kurma şansının kalmadığı anlaşılmaktadır. Bu ortam içinde Tel Abyad sonrasında muhtemelen genel politikada değişim olmamakla birlikte Suriye topraklarından kaynaklanacak güvenlik risklerini önlemeye odaklı sınır güvenliği politikasını daha güçlendirme yoluna gidebilir.

Türkiye, Suriye sınırında yaşanan gelişmelerden hem siyasi, hem güvenlik hem de ekonomik açıdan olumsuz etkilenmektedir. Sınır güvenliğini sağlaması, gereken güçlerin işlevini yerine getiremediği bir ortamda Türkiye sınır ötesini ya doğrudan kontrol ederek ya da dost güçler tarafından kontrol edilmesini sağlayarak bütün riskleri bertaraf etme ya da en aza indirme yoluna gidebilir. Esasen bölgesel güç olarak, Türkiye’nin mevcut şartlar altında kendi sınırının karşısını şekillendirme gücü söz konusudur. Ancak sorun şimdiye kadar kaynakların ve dikkatin Suriye geneline yönlendirilmiş olmasıdır. Ancak Tel Abyad sonrası ortaya çıkan tablo, Türkiye’yi daha fazla sınıra odaklanmaya itebilir. Bu kapsamda Türkiye’nin Suriye’de daha dar bir hedefe odaklanmak suretiyle önünde iki seçenek olduğu söylenebilir.

İlk olarak, Türkiye doğrudan askeri müdahalede bulunup bir güvenli bölge yaratma yolunu seçebilir. Burada müdahalede bulunulacak alan IŞİD’in kontrolündeki Türkmen-Arap nüfusun yoğun olarak yaşadığı Cerablus ile Afrin kantonları arasında kalan bölge olacaktır. Türkiye bu bölgedeki IŞİD varlığına son verecektir. Türk ordusu dost gruplar kendi bölgelerini koruyacak düzeyde güçlenene kadar bölgede kalacaktır. Bu seçenek çok riskli, ancak başarısı şansı yüksektir. Olası riskler şunlardır: Askeri kayıpların yaşanacak olması, IŞİD’in Türkiye içinde terör eylemi gerçekleştirme ihtimali, güvenli bölgede Türk Silahlı Kuvvetleri’nin güvenli olmayan bir coğrafyada koruma sağlamaya çalışacak olması, iç kamuoyunda ortaya çıkacak tepki ve çözüm süreci bağlamında yaşanması muhtemel olumsuzluklar. Türkiye ikinci seçenek olarak, bahsi geçen bölgedeki müttefik unsurları çok daha yoğun şekilde destekleyerek, hatta süreci kontrol ederek ve gerektiğinde sınır ötesinden askeri

Kobani’de IŞİD’e karşı sağlanan başarı, ABD-YPG ortaklığı açısından dönüm noktası olmuştur. Tel Abyad’ı ele geçirmek için yürütülen koordineli operasyonlar ve ikinci zafer ile ittifak pekişmiştir. ABD muhtemelen YPG aracılığı ile IŞİD’in kuzey ile olan tüm bağını kesmeye, tüm kuzey Suriye hattı boyunca ‘YPG’nin kontrolünde bir tampon bölge’ oluşturmaya çalışmaktadır.

destek verecek şekilde arkalarında durarak önce kendi bölgelerini korumaları sonraki aşamada IŞİD’e karşı ilerleme sağlamaları beklenebilir. Bu seçeneğin riski daha azdır ancak başarı şansı düşüktür. Esasen İdlib ve Halep’te son dönemde önemli başarılar elde eden Fetih Ordusu ya da Şam Cephesi gibi oluşumların IŞİD’e karşı başarı şansı yüksektir. Ancak bu gruplar bütün enerji ve kaynaklarını rejim ile mücadeleye ve son dönemde Halep’i ele geçirmeye odaklamıştır. IŞİD’le mücadeleyi ise kesinlikle istememektedirler. Bu durumda sınırdaki yerel Türkmen ve Arap gruplar üzerinden bir çaba söz konusu olabilir. Ancak IŞİD ve YPG’nin aşırı güçlendiği bir ortamda bu bölgede yeni bir güç merkezi oluşturmak son derece zor gözükmektedir. Buna karşın söz konusu bölgedeki nüfus yapısı böyle bir çabayı destekleyecek niteliktedir. Bölge genelinde Araplar ve Türkmenler yaşamaktadır. Halk muhaliflere ve Türkiye’ye yakındır, bölgelerinde de ne IŞİD ne de YPG’nin varlığını istememektedir.

Türkiye her iki senaryoda sınırının belli bir kısmını güvence altına almış olacaktır. Bundan sonraki süreçte de ortaya çıkan fırsatları kullanarak tampon bölgeyi doğu ve batıya doğru genişletebilir. Bunun yanı sıra artık sürdürülemez olduğu ifade edilen Suriyeli sığınmacı konusuna da nispeten bir çözüm bulunmuş olacaktır. ○

Araştırmacı, ORSAM